

Titov doprinos stvaranju i razvoju vojne organizacije socijalističkog društva

Autor razmatra Titovu teoriju i praksu u stvaranju i razvoju vojne organizacije u horizontu marksističke ideje o naoružanom narodu, ukazujući na ono što je u njima novo i specifično, kao proizvod promenljivih istorijskih okolnosti.

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga u narodnooslobodilačkom ratu — Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi — proistekla je iz tačnog sagledavanja rastućeg značaja vojnotehničkog faktora, i još više, rastućeg ideala nacionalnooslobodilačke svesti i klasno-socijalnih težnji u savremenim narodnim ratovima. Ako je prvi činilac gurao strategiju »jakih« na postizanje vojnotehničke nadmoćnosti i njeno pretvaranje u krut plan, drugi je otvarao šanse strategiji »slabih«, navodeći je na kompleksno sumiranje vojnotehničkih i moralno-političkih elemenata u okviru kojih se nalazi šire polje za slobodu inicijative i akcije.

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga u socijalističkom samoupravnom društvu — Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana — rezultat je stečenog ratnog iskustva, ali je bila podstaknuta i aktuelnim razvojem međunarodnih odnosa, naročito primenom politike sa pozicija sile, i podruštvljavanjem odbrambenih poslova u nas. Takva struktura oružanih snaga izraz je njegovog doslednog stava da se istinski odbrambena orijentacija može i mora potvrditi na delu i da je nespojiva sa ugrožavanjem nezavisnosti drugih zemalja i njihovog prava da same odlučuju o svom unutrašnjem uređenju i spoljnoj politici.

Tito je iz drugog svetskog rata i razdoblja posle njega, koje je obeleženo blokovskom podelom i borbom za sfere uticaja, izvuкао pouke od trajne važnosti. Osnovni smisao tih pouka je u tome da svaka zemlja i svaki narod može stvoriti autohton oblik vojne organizacije osloncem na sopstvene snage i tako do-prineti obuzdavanju agresije.

Na tragu marksističke ideje o naoružanom narodu

Titova teorija i praksa u stvaranju i razvoju vojne organizacije u horizontu su marksističke ideje o naoružanom narodu, koja je kritički ispitivana na iskustvu Pariske komune,

a takođe zalazi u ambivalentnu teoriju o miliciji i stajaćoj vojsci. Rasprava o toj temi, posebno u Engelsovim, Lenjinovim i Meringovim radovima, sadrži afirmacije i negacije, zavisno od istorijskih okolnosti, ali zaključci koji su izvođeni nisu bili lišeni odsečnih stavova: ili jedno ili drugo. Engels je u sistemu milicije video više nedostataka nego vrlina (košta mnogo novaca, a iziskuje mnogo žrtava) i prerekao je kraj miliciji čim se pojavila puška ostraguša. Istina, rekao je i to da se racionalna vojna organizacija može tražiti negde između pruske i švajcarske organizacije, ali na pitanje gde, koje je sam postavio, odgovorio je da to zavisi od datih okolnosti. »Tek jedno komunistički uređeno i vaspitano društvo«, zaključio je on, »može se mnogo približiti sistemu milicije, a i ono još asimptotički«. ¹ Lenjin je, uoči revolucije 1917, isticao zahtev da se stajaća vojska zameni naoružavanjem celog naroda, organizovanjem sveobuhvatne narodne milicije, kao ideal koji je potvrđen na iskustvu Pariske komune i Marksovom ocenom, a takođe i onim što su praktično ostvarili radnici u Rusiji 1905. i 1917. godine. U vreme borbe protiv kontrarevolucije i spoljne intervencije, on se najodlučnije zalagao za jačanje regularne Crvene armije, na principu stroge centralizacije i jedinstva komandovanja, a oštro je kritikovao partizanštinu, koje se treba čuvati kao vatre. ² Trocki je, u isto vreme, pisao da »ideološko oponiranje partizanskih odreda metodički organizovanoj i centralizovanoj vojsci« predstavlja karikaturu političke misli sintoburžoaskе inteligencije, i da propovedati gerilski duh kao vojni program, znači povratak s teške industrije na zanatske radionice. ³ Mering je, poput Engelsa, smatrao da stajaćim armijama nije dorasla nikakva milicija koja nije vaspitana u uskoj životnoj i radnoj zajednici i kojoj jedinstvenu volju može da stvori samo »komunističko vaspitanje«. ⁴ Svečin je partizane nazvao »saputnikom« regularne vojske, dajući ovoj drugoj glavnu reč u dvadesetom veku, što otvara mogućnosti uspeha organizaciji, disciplini i jedinstvu. ⁵ Rešenje koje bi se sastojalo u kombinaci-

¹ Marks, Engels, *Dela*, tom 39, »Prosveta«, Beograd, 1979, str. 18.

² V. I. Lenjin, *Dela*, IMPR, 1976, tom 25, str. 94—96; tom 30, 1975, str. 423—424; tom 31, 1976, str. 78—81.

³ L. Trocki, *Teze na osmom kongresu Ruske komunističke partije* 1919, U: F. Battistelli, *Vojska i buržoasko društvo* (prevod).

⁴ Mering, *Ogledi iz istorije ratne veštine*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1953, str. 212.

⁵ Svečin, *Strategija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1956.

ji milicije i stajaće vojske, regularnih i neregularnih snaga, nije posebno razmatrano. Ideja i mogućnost takve kombinacije, u toku i okviru drugog svetskog rata, kao i u posleratnom razdoblju, zaslužuje da bude istraжена kao strategijska novina koja postoji u Titovom vojnom delu. Govoreći o narodno-oslobodilačkoj borbi Tito je ovako rezimirao u njoj stvoren oblik vojne organizacije: »To je bila borba koju su naši narodi, predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije, vodili organizovani u opštejugoslovenski oslobodilački pokret, a u vojnom smislu organizovani u krupne vojne jedinice naše operativne vojske — brigade, divizije, korpuse, armije, zatim u partizanske i diverzantske odrede, povezujući oružanu borbu sa drugim oblicima otpora okupatoru.«⁶ (U drukčijim uslovima i na osoben način, ta ideja je vidljiva i kod Mao Cedunga.) Ona je komplementarna strategijskoj ideji o kombinovanom načinu vođenja rata, partizansko-frontalnom, odnosno frontalno-partizanskom (u odgovarajućim evolucijama). Pojam i metod kombinovanja različitih snaga i načina ratovanja ovde ima ključnu važnost. U opštem obliku taj pojam i metod je upotrebljen veoma davno: Sun Cu je pisao o različitim mogućnostima kombinovanja redovnih i vanrednih vojnih snaga u njihovoj strategijskoj upotrebi, poput beskrajnog broja melodija koje se mogu komponovati od nekoliko nota. I u građanskoj vojnoj misli, naročito pod uticajem švajcarskog primera i iskustva iz građanskog rata u Americi, raspravljana je alternativa: stajaća vojska ili (demokratska) milicija, ali je ona praktično razrešena u korist stajaće vojske, bilo na osnovi opšte vojne obaveze bilo u pravcu stvaranja profesionalnih armija.

Na taj način Titova teorija i praksa u stvaranju i razvoju vojne organizacije može biti ispitivana u spletu ideja i iskustava koje čine istorijski tok vojne misli i njegova marksistička struja koja je poslužila kao inspiracija i oslonac, i može biti osvetljeno ono što je u njoj novo i specifično kao proizvod promenjenih istorijskih okolnosti. Staljinističko osporavanje Titovog doprinosa razvoju savremene vojne misli u marksističkoj i socijalističkoj perspektivi utemeljeno je na neistorijskom, mehaničkom utvrđivanju sličnosti u partizanskim ratovima i oblicima vojne organizacije iz različitih epoha. Pri

⁶ Tito, *Vojna djela*, knjiga IV, obnovljeno i dopunjeno izdanje, Vojno-izdavački zavod, Beograd, 1978, str. 198.

tome su zanemarene razlike, i u obliku i u sadržaju, koje su posledica drukčijih društveno-ekonomskih, političkih i vojno-tehničkih uslova, uključujući u to i moralno-politički element subjektivnih snaga. Nasuprot tome, u našim interpretacijama Titovog vojnog dela odveć mnogo su naglašavani specifični uslovi i rešenja, za šta je svakako bilo razloga, ali je time zanemarena i nedovoljno iskazana korespondentnost Titovog vojnog dela sa istorijskim tokom vojne misli, a takođe i njegova rezonanca u savremenosti, u iskustvu drugih naroda i zemalja.

Ovo insistiranje na specifičnostima, i kada je reč o nama samima, ma koliko bilo opravdano u pojedinostima, ipak delimično zatamnjuje opšti značaj našeg iskustva i domet Titove teorije i prakse u stvaranju i razvoju vojne organizacije.

Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi — kombinovani oblik oružanih snaga

Jednu Engelsovu misao »sudbina ustanka zavisi od toga da li je on u stanju da se širi«, ⁷ Tito je, na neki način, proizveo: »Iskustvo ... je pokazalo da oružani ustanak treba razvijati ne samo u širinu, u masovnost, to jest, kvantitativno već i kvalitativno. Pokazalo se da se mora preći na stvaranje pravih vojnih jedinica, sposobnih da napuste svoju teritoriju i da ratuju gdje god je potrebno i gdje im se naredi.« ⁸ Pri pažljivijem čitanju, ovaj jednostavan Titov zaključak, utemeljen na iskustvu oružane borbe u toku prve neprijateljske (protiv) ofanzive na slobodnu teritoriju u zapadnoj Srbiji, koja je nazvana Užička republika, sadrži četiri naglaske: (1) skok iz kvantiteta u kvalitet, (2) stvaranje pravih vojnih jedinica, (3) pokretljivih, bez ograničenja, na celom jugoslovenskom ratistu i (4) pod autoritativnom komandom iz jednog centra, koji nalaže i koordinira njihovu upotrebu.

Konkretna primena ideja iz ovog zaključka rezultirala je u stvaranju Prve proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade. To je bio korak kojim je anticipirano stvaranje Narodnooslobodilačke vojske u kombinaciji sa partizanskim odredima, kao novog tipa vojne organizacije, zašta nije bilo uzo-

⁷ Marks, Engels, *Isto*, tom 15, 1977, str. 420.

⁸ Tito, *Isto*, knjiga II, str. 130.

ra u dotadašnjem istorijskom iskustvu. Obrnut proces — destrukturiranje regularne vojske u partizanske odrede — bio je poznat i teorijski analiziran. Ali, u našem primeru, između bivše jugoslovenske vojske i partizanskih odreda postoji diskontinuitet, a partizanski odredi su kao samostalan oblik vojne organizacije nosili potenciju strukturiranja u regularnu vojsku. To je Tito otkrio i u praksi sprovodio.

Praktično oblikovanje organizacije i strukture brigade, kao nove vojne formacije, koja na sebi nosi otisak partizanskih odreda iz kojih je nastala, obuhvata i suštinske promene koje su iskazane atributima — proleterska i udarna. U prvom je očevidna politička, a u drugom vojna konotacija. Ono što se u nazivu partizanskih odreda i brigada zadržalo, kao zajednička i trajna oznaka, jeste atribut — narodnooslobodilački.

Statut proleterskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada (propisan februara 1942. u Foči) sumirao je iskustvo stečeno prilikom stvaranja Prve proleterske i, u formi principa i pravila, regulisao formiranje i razvoj novih, kao trajan kurs. Taj dokument se može smatrati najboljom ilustracijom za teorijsku i praktičnu integraciju političke i vojne strategije u Titovom pristupu savremenim problemima vojne organizacije i mogućnim pravcima njihovog rešavanja u okviru revolucionarno-oslobodilačkog rata protiv višestruko nadmoćne imperijalističke sile.

Ono što najpre treba istaći jeste da brigade nisu bile zbir nekoliko objedinjenih partizanskih odreda, iako su iz njih nastale, već viši oblik vojne organizacije po svim svojim konstitucionim elementima: političkim, organizacijsko-formacijskim, komandnim.

Među političkim elementima ističu se: (1) rukovodeća uloga Komunističke partije; (2) okupljanje u svoje redove, na dobrovoljnoj osnovi, svih slobodoljubivih i naprednih slojeva naroda za borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika i protiv nacionalnog porobljavanja i ekonomskog ugnjetavanja; (3) disciplina, kao samodisciplina, zasnovana na svesti i političkom uverenju svakog pojedinog borca i celog kolektiva i na bezgraničnoj ljubavi za pravednu stvar radnog naroda grada i sela; (4) pravi drugarski međusobni odnosi između komandnog sastava i boraca.

Od vojnoorganizacijskih elemenata najznačajniji su: (1) pokretljivost i spremnost brigade da dejstvuje gde god bude

potrebno, pri čemu sve jedinice u brigadi moraju biti osposobljene za samostalne borbene akcije; (2) dinamična i izdiferencirana formacijska struktura brigade (štab, najmanje četiri udarna bataljona, prateća četa, artiljerijske, inženjerijske i jedinice veze, motomehanizovani delovi, komora, sanitet); (3) strogo i bezuslovno izvršavanje naređenja vojnih starešina i političkih rukovodilaca, uz odgovarajuće sankcije za kršenje discipline, i vojnički duh u službi i stroju.

Bitne odlike rukovođenja i komandovanja izražene su u sledećem: (1) jedinstvo vojnog i političkog rukovođenja unutar štaba brigade koji rukovodi pripremom i izvođenjem operacija, učvršćuje disciplinu, stara se o ishrani i snabdevanju svim borbenim i materijalnim potrebama; (2) izdiferencirana struktura štaba sa jasnom podelom vojnih, političkih i sudskih funkcija (komandanti i komandiri, koji su »glava« jedinica samostalno rukovode operacijama; komesari, kao »duša« jedinica, predstavnici su naroda i čuvari narodnih interesa u jedinicama).⁹

Tito je stvaranje proleterskih brigada tumačio u perspektivi borbe »ne samo protiv fašizma, nego i za bolju budućnost«, što će biti osigurano radničkim jezgrom u brigadama i učešćem seljaka i drugih rodoljuba, a vodeća uloga radnika time što oni mogu najbolje da shvate suštinu borbe i što se bore ne samo za sebe nego i za seljake i za oslobođenje naroda uopšte. U isto vreme, on je proleterske brigade video kao »sijače bratstva i jedinstva«. Posle prvih borbi Prve proleterske, on se osvedočio da je takvom regularnom jedinicom »mnogo lakše komandovati i da je njena snaga mnogo efikasnija nego snaga ranijih partizanskih odreda«.¹⁰

Realizam Titovog kursa na stvaranje proleterskih brigada praktično je potvrđen brzim obrazovanjem grupe brigada (u proleće 1942), njihovim stalnim brojnim narastanjem i organizovanjem u krupnije formacije — divizije i korpuse (u jesen iste godine). On je u tome bio dosledan iako je nailazio na nerazumevanje spolja (u Kominterni), i uprkos tome što u teoriji nije bilo preporuka te vrste, a bilo je upozorenja o opasnostima koje na sebe mogu navući krupnije formacije u narodnooslobodilačkim ratovima protiv nadmoćnijeg neprijatelja.

⁹ Tito, *Isto*, knjiga I, str. 103. i 147—150.

¹⁰ Tito, *Isto*, knjiga II, str. 228—237.

Nerazumevanje i protivljenje Kominterne bilo je motivirano političkim razlozima. Bila je upućena primedba »kako naš partizanski pokret ide suviše u komunističke vode, jer — kako bi to bilo moguće da pristalice Londona organizuju četnike protiv nas?« Uz to je išlo i pitanje: »Zašto je trebalo stvarati specijalnu Proletersku brigadu?« Traženo je »da revidiramo našu politiku i da stvorimo široki narodnooslobodilački front«. ¹¹ Vojni razlozi se ne spominju, iako će kasnije — (1948) u poznatom Pismu SKP (b) biti osporavan »doprinos jugoslovenskih rukovodilaca marksističkoj nauci o ratu«. U Pismu se »dokazuje« daleko poreklo kombinovane akcije regularne vojske, partizanskih odreda i narodnih ustanaka, koje su, kao isti metod vojnih akcija primenjivali boljševici u Rusiji (1917—1921), Kutuzov u ratu protiv Napoleonovih trupa u Rusiji (1812), Španci u ratu protiv Napoleonovih trupa (»geriljas«). Koča Popović, povodom takvog izjednačavanja »metoda vojnih akcija« izvan istorijskog konteksta, zaključuje: »Ne samo da se ne radi o *istoj* primeni ovog 'metoda', nego je čak teško govoriti i o *različitoj* primeni *istog* 'metoda'. Primena je, naime, u ovim različitim slučajevima i sama toliko različita da se postavlja pitanje: šta se dobija njihovim podvođenjem pod istu formulu — sem sama ta formula?« (Kurziv K.P.) ¹² Ako je u Pismu problem »metoda« tretiran neistorijski, ista slabost ogleda se i u tome što su kombinovana struktura naših oružanih snaga u NOR-u — regularna vojska i partizanski odredi, redosled i način njihovog nastanka, njihova politička i vojna obeležja, opšti i posebni uslovi — potpuno zanemareni i prećutani. U Titovom odgovoru Kominterni (9. marta 1943) naglašeni su politički i vojni razlozi za formiranje proleterskih brigada: »Pristalice londonske vlade od samog početka postanka partizanskog pokreta u Jugoslaviji odlučno se izjašnjavaju protiv oružane borbe sa okupatorima, govoreći da to izaziva represalije nad stanovništvom. Takve poglede imao je i Draža Mihailović. I baš zbog toga oni se nama i suprotstavljaju oružanom snagom. Zato im okupatori i daju ratni materijal za borbu protiv nas... Proleterske brigade mi nismo stvorili u početku, već zimi, u decembru mjesecu, kada se za to ukazala potreba. To su pokretne jedinice radnika i seljaka

¹¹ Tito, *Isto*, knjiga I, str. 162.

¹² Koča Popović, *Za pravilnu ocenu oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije*, U: »Vojno delo« br. 2/49.

koje su spremne da stupe u borbu tamo gdje im se naredi. One služe kao primjer kako se treba boriti za svoju nacionalnu nezavisnost. To je imalo ogromnog uticaja na druge partizanske jedinice i jedinice dobrovoljaca.«¹³ U pismu delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade, istim povodom (11. marta 1941), Tito kaže: »Da je stvaranje proleterskih brigada bilo neophodna nužnost u vrijeme kada je partizanski pokret bio u opasnosti da bude razbijen od petokolonaša i da se proleterske brigade ne bore za sovjetizaciju, već svojom herojskom borbom daju primjer kako treba naš narod da se bori za svoju slobodu i nezavisnost.«¹⁴ Ako je stav Kominterne — protiv stvaranja proleterskih brigada — inspirisan pragmatičnom težnjom Moskve da ne kvari odnose sa Londonom povodom situacije na jugoslovenskom ratištu, Tito je sledio sopstvene razloge za stvaranje proleterskih brigada, demaskirajući izdaju »pristalica londonske vlade« i njihovu kolaboraciju s okupacionim silama.

Titovo opredeljenje za stvaranje regularnih vojnih jedinica predstavlja novinu u odnosu na zatečeno istorijsko nasleđe. U najopštijem smislu ono je na tragu poznate Engelsove ilustracije iz »Anti-Diringa« o prelazu iz kvantiteta u kvalitet u oblasti vojne organizacije. »Isto onako kao što je kod Marksa bila potrebna određena, mada promenljiva, minimalna količina prometne vrijednosti da bi se omogućilo njeno preobraćanje u kapital, tako je i kod Napoleona potrebna određena minimalna veličina konjičkog odeljenja da bi snaga discipline, koju čini zbijeni stroj i planska djelatnost, mogla da se očituje i raste sve dok ne postane nadmoćnija i od većih masa neregularne konjice, kojoj su konji bolji, jahači i borci vještiji, a hrabrost bar podjednaka.«¹⁵

Prema tome može se reći da je Tito u organizaciji i formaciji proleterskih brigada našao onu veličinu regularne vojne jedinice koja će, sa jedne strane, apsorbovati vrednosti partizanskih odreda lišene njihovih nedostataka, a sa druge, biti sposobna da se uspešnije suprotstavi okupacionim trupama i, pogotovu, formacijama domaćih izdajnika.

Ali, kako, po Hegelovoj opaski, svaka stvar ima dve strane, stvaranje proleterskih brigada, potom divizija i korpusa, kao krupnih formacija regularne Narodnooslobodilačke voj-

¹³ Tito, *Isto*, knjiga I, str. 158.

¹⁴ Tito, *Isto*, str. 162.

¹⁵ Fridrih Engels, *Anti-Düring*, »Naprijed«, Zagreb, str. 132—133.

ske, protivrečilo je klasičnom, Klauzevicovom, teorijskom postulatu, izvedenom iz principa otpora svuda i nigde, prema kome: »Po našim predstavama o narodnom ratu, ovaj se kao neko maglovito ili čovekoliko biće nigde ne sme zgusnuti u kompaktnu masu, inače neprijatelj upućuje srazmernu snagu na ovo jezgro, razbija ga i veliku masu zarobljava; tada hrabrost opada, svi misle da je glavno pitanje rešeno, dalji trud uzaludan i oružje ispada narodu iz ruku.«¹⁶ U istom smislu Marks je pisao da su Francuzi, za vreme Napoleonove invazije na Španiju »bili potpuno zaprepašćeni otkrićem da je centar španskog otpora nigde i svugde« i da »osvajac nije znao gde da udari«,¹⁷ ali da su gerilci, u trećem periodu, podražavali redovnu vojsku, proširivši svoje korpuse na 3—6.000 ljudi, i da sad, usled toga, »nisu mogli da se sakriju i da iznenada iščeznu, izbegavši bitku kao što su ranije činili, pa su često bili pobeđivani, rasterivani i onemogućavani da duže vreme uznemiruju neprijatelja.«¹⁸

Tito je pretpostavljao da će proleterske brigade, pogotovo divizije i korpusi, navući na sebe »srazmernu snagu« neprijatelja, pa ipak je ušao u taj rizik s uverenjem da će kvalitativni razvoj Narodnooslobodilačke vojske, kombinovane s partizanskim odredima, doneti plodove, pod uslovom da ona primenjuje odgovarajuću taktiku. Pri tome je njegova strategijska misao vodilja bila da u ratu na našem tlu pobedu izbori sopstvenim snagama, imajući na umu opšti raspored i odnos snaga u drugom svetskom ratu i njihove implikacije na jugoslovensko ratište. »Eventualna internacionalizacija naše borbe samo je jedna od negativnih posledica koja nas je mogla zadesiti da nije bilo pravovremene odluke o stvaranju snažne NOVJ. Izgleda da je to bila, u doslovnom smislu, ključna odluka druga Tita.«¹⁹

Stvarajući regularne jedinice i njihovim grupisanjem Tito je tražio i našao put da očuva inicijativu, da utiče na tok događaja i daje im smer, opirući se tome da ga događaji vuku. Inicirajući stvaranje proleterskih brigada posle povlačenja iz zapadne Srbije, bio je uveren »kada mi krenemo sa jed-

¹⁶ Klauzevic, *O ratu*, Vojnoizdavački zavod »Vojno delo«, Beograd, 1951, str. 414.

¹⁷ Marks, *Dela*, Vojnoizdavački zavod, tom 13. str. 356.

¹⁸ Marks, *Isto*, str. 366.

¹⁹ Dušan Dozet, *O strategijskom sistemu oružane borbe NOR-a*, »Strategija oružane borbe u NOR-u«, VIZ, Beograd, 1980, str. 83—84.

no četiri do pet proleterskih brigada u jednom pravcu, da neće biti sile koja bi nas zaustavila, da će opet biti slobodne teritorije.«²⁰ »Prerastanje partizanskih odreda u regularne vojne jedinice, bataljone, brigade i divizije, stvaranje Narodnooslobodilačke vojske« tretirao je, u vojnoorganizacionom smislu, kao drugu etapu narodnooslobodilačke borbe.²¹

Tito je ocrtao politički profil NOV I POJ njihovim političkim karakterom, političkim ciljem za koji se bore i unutrašnjim odnosima unutar jedinica i štabova. Po njegovim rečima, Narodnooslobodilačka vojska je bila »naoružana narodna snaga«²² koja se bori »za pravednu stvar, za oslobođenje zemlje ispod jarma okupatora i za bolju i srećniju budućnost«, to jest da se više nikada ne dogodi da »plodove borbe i žrtava naših boraca iskorišćava neko drugi a ne oni koji su ih zaslužili — naš narod«. Ona je bila vojska bratstva i jedinstva, oslobodilačka u dvostrukom smislu — i po tome što se bori za oslobođenje Jugoslavije i po tome što se bori za slobodu, bratstvo i ravnopravnost svih njenih naroda i narodnosti. Klasno-socijalna i nacionalna struktura NOVJ odgovarala je njenim oslobodilačkim i revolucionarnim ciljevima. U njoj su se borili radnici, seljaci, omladina (u najvećem broju) i narodna inteligencija svih naroda. Rukovodeća uloga radničke klase i Komunističke partije u narodnooslobodilačkoj borbi odlučujuće je uticala na opštenarodni karakter te borbe, koji se na isti način i istom logikom ogledao u narodnooslobodilačkom frontu kao novom obliku masovne društveno-političke organizacije, u narodnooslobodilačkim odborima, kao novim istinski demokratskim organima vlasti i u Narodnooslobodilačkoj vojsci, kao obliku naoružanog naroda.

»Oružani narod — to je bio prvi nosilac oružane borbe protiv okupatora posle aprilskog sloma. Ta činjenica sama po sebi govori o demokratskom narodnom karakteru naše Narodnooslobodilačke vojske. Naša nova regularna narodna vojska proizišla je iz mnogobrojnih odreda naoružanog naroda, kovala se u borbi, učila se u borbi i za sve vreme negovana najvećom ljubavlju sopstvenog naroda. Njene spoljašnje forme su se, prirodno, menjale kako su to tražili interesi rata protiv neprijatelja, ali njena demokratska narodna suština

²⁰ Tito, *Stvaranje i razvoj JA*, Glavna politička uprava JA, 1949, str. 148.

²¹ Tito, *Vojna djela*, knjiga I, str. 415.

²² Tito, *Isto*, str. 277.

ostala je nepromenljiva. Naša Narodnooslobodilačka vojska zaista je pravo čedo svog naroda, njegov direktni proizvod. U njoj se, u potpunosti, slivaju interes nacionalne nezavisnosti i interes demokratskih prava osnovnih narodnih masa.«²³

Narodnooslobodilačka vojska, kao instrument radničke klase i najširih narodnih masa i kao jedinstvena oružana sila svih naroda i narodnosti, bila je u funkciji politike KPJ koja je u NOR-u bila priznata i prihvaćena ne samo kao avangarda radničke klase već kao reprezentant opštih društvenih interesa. Ona je, uz sve specifičnosti koje mora imati vojna organizacija, u uslovima narodnooslobodilačkog rata, postala prva ustanova novog društva i novih društvenih odnosa, koji su se odlikovali političkom i nacionalnom ravnopravnošću ljudi, svesnom vojnom disciplinom, samodisciplinom i drugarskim, čovečnim odnosima između starešina i boraca.

Narodnooslobodilačka vojska imala je u svojoj strukturi političke organe, partijske organizacije i rukovodstva. Oni su odigrali najvažniju ulogu u razvijanju ideološke i političke svesti starešina i boraca, u izgradnji nove narodne vlasti i jačanju bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. Politički organi, partijske organizacije i rukovodstva bili su ključni činilac politizacije i socijalizacije Narodnooslobodilačke vojske, njenog uvođenja u središte političkih zbivanja u NOR-u. To je bio neizbežan rezultat socijalističke orijentacije na vojnom polju, koja je starešinama i vojnicima dala volju čiji je sadržaj odgovarao njihovom klasno-socijalnom položaju i njihovim nacionalnooslobodilačkim težnjama.

U Titovom strategijskom rasuđivanju »stvaranje divizija i korpusa, stvaranje naše narodne vojske došlo je baš u vrijeme kad su za to sazreli svi uslovi, kad se za to ukazala neophodna potreba, kad su već bile stvorene mnogobrojne brigade i bataljoni, kad su te brigade i bataljoni bili naoružani skoro svim vrstama oružja (osim avijacije), kad je postalo nemoguće rukovoditi na dosadašnji način svim brigadama, bataljonima i odredima i, konačno, kad je oslobođen veliki dio naše teritorije, pa se ukazala potreba za ofanzivnim operacijama krupnijeg karaktera.«²⁴

²³ Edvard Kardelj, *Revolucija i vojna misao*, VIZ i dr. Beograd, 1979, str. 348.

²⁴ Tito, *Isto*, str. 280—281.

Kao što se vidi, stvaranje Narodnooslobodilačke vojske nije ni slučajna ni proizvoljna čin, već odluka koja je zasnovana na objektivnoj proceni relevantnih činilaca i na jasnoj orijentaciji. Materijalne pretpostavke za obrazovanje divizija i korpusa bile su date kvantitativnim porastom regularnih vojnih jedinica (brigada i bataljona) i partizanskih odreda i raspoloživog naoružanja. Rečeni kvantitativni porast ujedno je iziskivao podizanje organizacije i metoda rukovođenja i komandovanja na viši stepen. I, naposljetku, jedno i drugo projektovano je u perspektivi krupnijih ofanzivnih operacija. Ova odluka odražava uverenje i samopouzdanje da je nađen oblik vojne organizacije i njemu saobražen način njene strategijske upotrebe, koji će osigurati trajnu strategijsku inicijativu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga u NOR-u proistekla je iz tačnog sagledavanja rastućeg značaja vojnotehničkog faktora i, još više, rastućeg udela nacionalnooslobodilačke svesti i klasno-socijalnih težnji u savremenim narodnim ratovima. Ako je prvi činilac gurao strategiju »jakih« na gotovo egzaktno proračunavanje vojnotehničke nadmoćnosti i njeno pretvaranje u krut plan, drugi je otvarao šanse strategiji »slabih«, navodeći je na kompleksno sumiranje vojnotehničkih i moralno-političkih elemenata, u okviru kojih se nalazi šire polje za slobodu inicijative i akcije. Parafrizirajući Lukačevu misao o Lenjinu, za Tita možemo reći da njegova strategijska ideja o stvaranju NOV i POJ, nije rezultat »strategijske genijalnosti« ili »praktične pronicljivosti«, već teorijsko-metodološkog pristupa koji osigurava svestrano sagledavanje problema vojne organizacije u savremenom revolucionarno-oslobodilačkom narodnom ratu.

Suštinu tog teorijsko-metodološkog pristupa Tito je izložio u jednom sažetom stavu, velike dubine i slojevitog značenja: »Mi smo narodna vojska i nije nam svejedno kakvo je raspoloženje naroda prema nama na prostoru gdje vodimo operacije. Mi se ne oslanjamo grubo na našu vojnu silu, već u prvom redu na sam narod, pa onda na vojnu silu.«²⁵ Reč je o naročitim obeležjima narodne vojske, o njenim »dubokim korenima u narodu«, tako da se jedno od drugog ne može odvojiti.

²⁵ Tito, *Isto*, str. 389.

To je ključ za razumevanje moralno-političke nadmoćnosti NOV i POJ nad svim neprijateljskim formacijama, uprkos njenoj oskudici u naoružanju, opremi i municiji. Štaviše, ta moralno-politička nadmoćnost predstavljala je nezamenjivu osnovu revolucionarne ratne veštine koja se uobličavala ne samo zamislima i planovima vrhovnog vojnog i političkog rukovodstva već, takođe, hrabrošću i odvažnošću, aktivnošću, inicijativom i invencijom starešina i boraca, njihovom snagom u napadu i čvrstinom u odbrani. Navedeni moralno-politički kvaliteti starešina i boraca, prikupljeni u divizije i korpuse, bili su još ubojitija snaga. Tito će tu promenu sumirati zaključkom da su se partizanski odredi »pretvorili u snažnu Narodnooslobodilačku vojsku, koja ne samo da je ravna nego je i nadmoćnija od neprijatelja po svojoj izdržljivosti i moralu, uprkos njegovoj tehničkoj nadmoćnosti«.²⁶ Obrazovanje krupnih regularnih jedinica, divizija i korpusa, sa srazmerno razvijenim rodovima i službama, dalo je glavni pečat organizacionoj strukturi Narodnooslobodilačke vojske koja je, upotpunjena stvaranjem prvih jedinica Ratne mornarice, proširila borbena dejstva i na Jadranskom moru i otocima.

U kombinovanoj strukturi oružanih snaga, NOV je, figurativno rečeno, predstavljala udarnu pesnicu, a drugi deo sačinjavala je razučena mreža partizanskih odreda, diverzantskih grupa i vojnoteritorijalnih komandi, jedinica i ustanova. Tako je postignuta i neophodna koncentracija glavnine snaga na izabranom vojištu i preko potrebna pokretljivost snaga na ratištu u celini. Time je osigurano dinamično strukturiranje operativnih grupa, koje su sastavljene od regularnih jedinica, od kojih je glavna bila pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba, a ostale pod komandom nacionalnih i regionalnih štabova, i takođe grupa partizanskih odreda kojima su komandovali odgovarajući štabovi.

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga u NOR-u proistekla je iz sintetičkog shvatanja vojnih i političkih elemenata narodnooslobodilačkog rata koji se ispoljavaju u kombinaciji oružane i političke borbe. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije, u vojnom smislu, odlikovali su se jačom udarnom snagom, čvršćom disciplinom i savršenijom organizacijom, saobraženom partizansko-frontalnom načinu ratovanja i oslobađanju i odbrani

²⁶ Tito, *Isto*, str. 283.

velikih teritorija. U političkom smislu, NOV i POJ su se afirmisali kao garant sinhrono uspostavljene narodne vlasti koja je bila najpotpuniji izraz sinteze oslobodilačke borbe i revolucije. Na taj način lokalno, regionalno, nacionalno i opštejugoslovensko imali su isti, jedinstveni smer kojim je prevazilažena delimična partikularnost vojnih i političkih ustanova oslobodilačke borbe i revolucije iz početne etape. Tito nije odvajao lokalno, regionalno, nacionalno od opšteg, zajedničkog — jugoslovenskog, ni klasno od nacionalnog, na način koji bi ih suprotstavljao jedne drugima. Naprotiv, težio je sintezi koja se ogledala u jedinstvu. Slično tome, smatrao je partizanske odrede i regularne jedinice komplementarnim oblicima jedinstvene vojne organizacije.

Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana — kombinovani oblik oružanih snaga na osnovi podruštvljavanja odbrambenih poslova

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga — Jugoslovenskoj narodnoj armiji i Teritorijalnoj odbrani — bazirala se na iskustvu iz NOR-a koje je, takođe, sadržano u dvodelnoj kombinaciji — NOV i POJ. Ali, ona je bila podstaknuta i aktuelnim razvojem međunarodnih odnosa, u kojima je politika sa pozicija sile ponovo uzimala maha u novim oblicima, i društvenom praksom u razvoju socijalističkog samoupravljanja, kao celovitog društvenog odnosa koji svoju socijalnu sadržinu ispoljava u svim oblastima društvenog života bez izuzetka. Tito je tu povezanost iskazao na sintetičan način: »Naša današnja koncepcija ... nije ništa drugo nego dosljedna i odlučna primjena tih velikih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata u našim sadašnjim uslovima;«²⁷ i, zatim: »Jedinstvena društvena osnova opštenarodne odbrane omogućuje nam skladnu izgradnju svih elemenata odbrambenog sistema — operativne armije, Teritorijalne odbrane i civilne zaštite — i zajedničke pripreme privrednih organizacija, državnih organa, društvenih službi i društveno-političkih organizacija. Svakako, zadatak je Save-

²⁷ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 198.

za komunistu da idejno-politički usmjerava i naše odbrambene napore.«²⁸

U političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja pokazalo se da je i na području odbrambenih poslova, tamo gde država tradicionalno zadržava najčvršći monopol odlučivanja, moguće podruštvljavanje odbrambenih zadataka, pri čemu radni ljudi i građani postaju nosioci odlučivanja, organizacije i praktične delatnosti i u toj oblasti društvenog života. Tito je u tome video nagoveštaj organizovanja »historijski gledano, novog sistema odbrane«, u okviru koga su »naše oružane snage — Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana — dva osnovna oblika organizovanja radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije za oružanu borbu. To su konkretni oblici primjene Marksove ideje o naoružanom narodu na današnjem stepenu razvitka našeg socijalističkog društva i u okvirima postojećih međunarodnih odnosa. U tim oblicima poznato načelo da svaki građanin bude vojnik i svaki vojnik građanin — dobija realni smisao i sadržaj.«²⁹

Odistu, to je bio proboj u teoriji i praksi izgradnje i razvoja savremenih oružanih snaga na tragu marksističke ideje o naoružanom narodu i na novoj, socijalističkoj samoupravnoj društvenoj osnovi. »Samoupravni socijalistički društveni sistem omogućuje da udruženi proizvođači i građani organizuju odbrambene snage društva kao svoje sopstvene snage. To je, drugim riječima, podruštvljavanje odbrambenih poslova, angažovanje cjelokupnih odbrambenih snaga i potencijala društva, u čemu vidimo najsigurniju garanciju naše socijalističke zajednice . . . Jer, nemoguće je zamisliti ostvarivanje samoupravnih prava našeg radnog čovjeka u oblasti ekonomskog, političkog, kulturnog i društvenog života uopšte, bez ostvarivanja takvih prava u oblasti odbrane.«³⁰

Podruštvljavanje odbrambenih zadataka izraz je svesti da današnji ratovi zahvataju celo društvo i uverenja radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti naše zemlje da samo jedinstvenim naporima mogu uspešno odbraniti svoju slobodu i nezavisnost. »Naše radne ljude i građane niko ne bi mogao, čak i kad bi htio, lišiti prava da učestvuju u poslovima odbrane i zaštite, u očuvanju bezbjednosti i sigurnosti Jugoslavije.

²⁸ Tito, *Isto*, str. 199.

²⁹ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 311.

³⁰ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 198—199.

Zato mi sa takvim pouzdanjem govorimo o budućnosti naše zemlje, jer znamo da je jedna zemlja najbezbjednija kada je sam narod čuva.«³¹

Podruštvljavanje odbrambenih zadataka izraz je otvorenosti i jasnoće u odbrambenoj i spoljnoj politici. »U našoj odbrambenoj politici nema tajni, kao što nema ni 'tajne diplomatije' u našoj spoljnoj politici... Kao što mi poštujemo pravo svake zemlje i svakoga naroda na slobodu, samostalan i nezavisan život, tako nikome ne dozvoljavamo ni drukčiji odnos prema našoj zemlji... Ono što smo rekli davno, ponavljamo i danas — 'Tuđe nećemo, a svoje ne damo'. Mi izgrađujemo svoje odbrambene snage isključivo zato da branimo zemlju... jer mi osuđujemo svaku politiku agresije, politiku miješanja u unutrašnje stvari drugih zemalja.«³² »Mi moramo biti spremni da svakog odvratimo od agresije, da spremno dočekamo rat, ako do njega dođe. Zato naš sistem opštenarodne odbrane i ima dvostruku ulogu: odvrćanje od agresije i vođenje opštenarodnog odbrambenog rata ako nam bude nametnut. Prema tome, naša opštenarodna odbrana je instrument mira.«³³

Tito je ostao dosledan stavu da se istinski odbrambena orijentacija može i mora potvrditi na delu i da je ona nespojiva sa bilo kakvim ugrožavanjem nezavisnosti drugih zemalja i njihovog prava da same odlučuju o svom unutrašnjem uređenju i spoljnoj politici. To tim više što su se i među socijalističkim zemljama javljale suprotnosti koje su jednostrano uzimane kao motiv i opravdanje za oružanu intervenciju. Može se reći da je Tito najpre i najjasnije uvideo štetu koju socijalizmu kao svetskom procesu i demokratskim tendencijama i miru u svetu nanosi laćanje oružja u odnosima između socijalističkih zemalja. Otuda njegovi stavovi o tom problemu predstavljaju odlučnu negaciju ideja o »preventivnom ratu« i »širenju socijalizma na bajonetima«, za koje je i u socijalističkoj misli traženo i nalaženo opravdanje.

Titova ideja o opštenarodnoj odbrani u savremenim uslovima bazira se na sledećem: (1) «Odlučujuća uloga radničke klase i svih radnih ljudi u sistemu odbrane«, koja »upotpunjava njihova prava i samoupravni društveni položaj«;³⁴ (2)

³¹ Tito, *Isto*, knjiga VI, str. 217.

³² Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 333—334.

³³ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 187.

bratstvo, jedinstvo i ravnopravnost naroda i narodnosti, koji se izražavaju u svesti da se »Jugoslavija ... može odbraniti samo zajedničkim snagama svih republika, svih naroda i narodnosti;³⁵ (3) »jedinstvena društvena osnova opštenarodne odbrane« i, u skladu s tim, jedinstveno rešavanje bitnih pitanja koja se tiču »ratne tehnike i organizacije, strategije i taktike, vodeći računa o ulozi svih faktora odbrambenih snaga, a i o specifičnosti i bogatstvu oblika njihovog organizovanja, upotrebe i načina dejstva«;³⁶ (4) »opštenarodna borba ... plus moderno naoružanje«³⁷, što se u oblasti ratne veštine ispoljava u formi »strategije jež«³⁸; (5) Savez komunističke, kao vodeća društvena snaga, »koja sve faktore odbrane idejno ujedinjuje i usmjerava«.³⁹

Tito je odbrambene snage zemlje uopšte i posebno njenu sposobnost za vođenje oružane borbe protiv eventualnog agresora posmatrao sa šireg strategijskog stanovišta, kojim je obuhvatao vrednosti prethodno stečenih iskustava, ali i saznanja i novine u oblasti vojne organizacije, ratne tehnike i ratne veštine. Osnovni stavovi u kojima je rezimirao iskustva NOR-a i promene koje je doneo savremeni razvoj mogu se, ukratko, svesti na sledeće: (1) da odbrana zemlje nije samo stvar Jugoslovenske narodne armije, koja je njen najorganizovaniji, udarni deo, ni samo oružanih snaga koje su nosioci oružane borbe kao glavnog oblika borbe i otpora eventualnom agresoru, već celokupnih društvenih snaga, celog naroda;⁴⁰ (2) da nećemo zaostajati, to jest, u eventualnom budućem ratu nećemo ratovati po grupama i bez skupih savremenih sredstava već ćemo kombinovati jedno i drugo;⁴¹ (3) da imamo ogromna iskustva iz našeg partizanskog rata, kao i iz onog razdoblja kada je naša armija dejstvovala frontalno i da ta iskustva treba da kombinujemo sa najnovijim naučnim dostignućima koja moramo slediti.⁴²

Imajući za sobom iskustvo i saznanje iz dva svetska rata, Tito je imao i razvijen smisao za istorijski razvoj voj-

³⁴ Tito, *Isto*, str. 188.

³⁵ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 210.

³⁶ Tito, *Isto*, str. 199—200.

³⁷ Tito, *Isto*, str. 208.

³⁸ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 96. i 270.

³⁹ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 338.

⁴⁰ Tito, *Isto*, knjiga III, str. 379.

⁴¹ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 91.

⁴² Tito, *Isto*, str. 91.

ne organizacije, ratne tehnike i ratne veštine, za promene koje donosi na tom polju razvitak materijalnih proizvodnih snaga, uključujući u to i modernu proizvodnju naoružanja, i razvitak političke i društvene svesti i moralnih shvatanja radnih ljudi i najširih narodnih masa.

Titova strategijska razmišljanja bila su pretežno upravljena na probleme koji se tiču odbrane male zemlje od agresije, oružane intervencije i svakog oblika vojnog pritiska. On je objektivno ispitivao mogućnosti različitih sila, odnosno njihovih oružanih snaga, na osnovi iskustava iz lokalnih ratova novijeg datuma, uzimajući u obzir savremenu strategiju »rata brze odluke« i strukturu oružanih snaga oformljenu pod uticajem kvalitativnog poboljšanja konvencionalnih i nuklearnih ratnih sredstava. Uporedo s tim analizirao je mogućnosti uspešne odbrane od agresije, na osnovi koncepcije opštenarodne odbrane, i time odgovarajuću strukturu oružanih snaga, i to kako sa stanovišta ljudskog potencijala i njegovih moralno-političkih kvaliteta, tako i s obzirom na raspoloživu ratnu tehniku.

Titova pažnja bila je zaokupljena novim, znatno većim mogućnostima savremenih armija agresivnih sila za kombinovana ofanzivna dejstva oklopnih i mehanizovanih, vazduhoplovnih, vazdušnodesantnih i pomorskodesantnih snaga, u skladu sa strategijom »rata brze odluke«. Vodio je računa o stalnom ubrzanju borbenih dejstava pod uticajem novih modela tenkova, raketa, aviona, helikoptera i brodova i sistematskom povećanju manevarske sposobnosti savremenih armija. Isto tako, računao je sa sve većom razornom moći konvencionalnih ratnih sredstava i mogućnošću upotrebe nuklearnog oružja u budućim ratovima.

Uviđajući teškoće i opasnosti koje proističu iz ogromne moći oružanih snaga najrazvijenijih zemalja, koja je izgrađena na koloseku blokovske trke u naoružavanju, Tito je uvideo da male zemlje ne mogu slediti taj put, a da, prihvatajući blokovski štit, ne mogu a da ne okrnje svoju nezavisnost. Upravo ta okolnost navela ga je na reafirmaciju iskustava iz NOR-a, na tragu marksističke ideje o naoružanom narodu, što je, u aktuelnim spoljnim i unutrašnjim uslovima, realizovano u kombinovanoj strukturi naših oružanih snaga — Jugoslovenskoj narodnoj armiji i Teritorijalnoj odbrani.

»Jugoslovenska narodna armija, kojoj je, kao udarnom dijelu naših oružanih snaga, namijenjena uloga da tuče glavne snage eventualnog agresora, mora se i ubuduće odlikovati nepokolebljivim moralno-političkim jedinstvom i raspolagati najmodernijim naoružanjem koje je u vrhu svjetskih dostiguća. Radi toga je neophodno stalno razvijati intenzivan ideološko-politički i vaspitni rad i podizati na viši stepen borbenu obuku, naročito za vođenje protivvazdušne, protivoklopne i protivdesantne borbe. Mi moramo stalno raditi na jačanju vatrene moći, manevarske sposobnosti i pokretljivosti operativne armije i Teritorijalne odbrane.

Teritorijalna odbrana, kao najmasovniji dio oružanih snaga, odlikuje se velikim bogatstvom organizacionih oblika i sposobnošću za brza, efikasna, elastična i raznovrsna borbena dejstva i primjenu svih drugih oblika borbe i otpora. Posebno želim da naglasim da Teritorijalna odbrana treba da sadrži i njeguje specifičnosti svoje unutrašnje organizacije i načine najadekvatnije upotrebe. U skladu s tim, neophodno je dalje širiti mogućnosti za razmah samoupravljačke inicijative i odgovornosti radnih ljudi i građana, omladine i žena, organizacija udruženog rada, mjesnih, samoupravnih i društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija u odnosu na Teritorijalnu odbranu.«⁴³

U pogledu društvenog karaktera oružanih snaga, Tito je naročito isticao: (1) da su Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana dva oblika organizovanja oružanih snaga sa jedinstvenim klasnim, političkim i vojnim ciljem;⁴⁴ i da »obje komponente naših oružanih snaga imaju istu društveno-političku suštinu«⁴⁵ — »naše oružane snage su zajednička snaga radničke klase i radnih ljudi, svih naših naroda i narodnosti, njihov nerazdvojni dio, one taj svoj narodni i socijalistički karakter stalno produbljuju«.⁴⁶ Isto tako, on je smatrao izuzetno značajnim to što smo realno utvrdili doktrinu i strategiju rata i oružane borbe, program izgradnje oružanih snaga, njihovu strukturu i dimenzije i odredili pravce njihovog daljeg razvoja.⁴⁷

⁴³ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 312.

⁴⁴ Tito, *Isto*, str. 134.

⁴⁵ Tito, *Isto*, str. 135.

⁴⁶ Tito, *Isto*, str. 134.

⁴⁷ Tito, *Isto*, str. 134.

Insistirajući na jedinstvu oružanih snaga i jedinstvenoj JNA, Tito je odlučno odbijao i svaku pomisao o dezintegraciji Armije, a naročito ideje o republičkim armijama. On je uvažavao prava i odgovornosti republika i pokrajina u poslovima odbrane, u organizaciji teritorijalnih jedinica i rukovođenju i komandovanju njima, takođe i njihova zajednička prava i odgovornosti za izgradnju i razvoj jedinstvene operativne armije u duhu koji nalaže federativno uređenje naše zemlje. Ali, za njega su bila neprihvatljiva nastojanja da se pod izgovorom borbe za decentralizaciju i protiv centralizma, dovodi u pitanje jedinstvena organizacija operativne armije na nivou federacije. Na početku 70-tih godina, kao odjek nacionalističkih nastojanja, javila su se i mišljenja da u opštem procesu decentralizacije ni Armija ne može ostati izvan tog procesa. Time je, u stvari, zagovarano dezintegrisanje JNA i stvaranje republičkih armija. Tito je, u vezi s tim, rekao da će se pre Sava okrenuti natrag i poteći prema Triglavu, nego što će se Armija dezintegrirati po republikama. »Našu zemlju, ako zatreba, braniće naša armija — i Srbi i Makedonci na zapadnim granicama, i Slovenci i drugi na drugim granicama. I u tom pogledu Armija mora biti jedinstvena, mora biti spremna i sposobna da uvijek i svugdje brani nezavisnost i integritet naše zemlje.«⁴⁸

Karakterišući JNA i TO, u pogledu njihove uloge u oružanoj borbi, Tito je prvu odredio kao udarni, a drugu kao najmasovniji deo oružanih snaga. Razjašnjavajući bliže te odrednice, on je smatrao da »moramo imati jaku operativnu armiju, ali (da) ona ne može biti jaka ako ne bude jaka i u tehnici«,⁴⁹ i da »moramo ići na stvaranje veoma pokretne tehnički visoko opremljene armije, pa makar ona bila i manja po broju ljudi«. ⁵⁰ Naglašavajući masovnost Teritorijalne odbrane, čime se omogućava vođenje oružane borbe najvećem mogućem broju ljudi, Tito je naglašavao da »punktovi organizovanog otpora moraju biti svaka fabrika, svako naselje, svaki djelić naše teritorije«. ⁵¹

Razmatrajući kvalitete na kojima se zasniva snaga odbrane uopšte i borbena sposobnost oružanih snaga posebno, Tito je podjednaku važnost davao: (1) moralno-političkoj

⁴⁸ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 374.

⁴⁹ Tito, *Isto*, str. 233.

⁵⁰ Tito, *Isto*, str. 233.

⁵¹ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 188.

čvrstini i psihološkoj pripremljenosti naših ljudi da se najodlučnije suprotstave spoljnom pritisku i agresiji, ma u kom obliku se oni ispoljili; i (2) visokoj organizovanosti, opremljenosti i izvežbanosti naših oružanih snaga i svih radnih i društvenih organizacija.⁵²

Oba ta kvaliteta se uzajamno dopunjuju i čine nerazdvojnu celinu. Samo moralno-politički čvrsti i psihološki pripremljeni ljudi mogu uspešno savladati sva iskušenja koja donosi rat i samo je svestranom vojnom spremnošću i čvrstom organizacijom moguće efikasno odbiti agresiju, odnosno sprečiti da do nje dođe.

Ovi Titovi stavovi znače pouzdanu branu protiv jednostranosti u pristupu problemima koji se tiču praktične izgradnje odbrambene organizacije našeg društva i njegovih oružanih snaga. Njima su određeni magistralni pravci obuke i vaspitanja ljudi u pripremama za odbranu zemlje, prema poznatom načelu prema kojem ljudi u borbi pokazuju ono što su naučili u obuci.

Tito je u opštim linijama razmatrao hipotetični slučaj agresije na našu zemlju, držeći se realnih parova suprotnosti: na jednoj strani — munjeviti rat ili rat brze odluke, snagama najmodernije naoružane i opremljene agresorove armije, na drugoj strani — dugotrajni rat, snagama naše operativne armije i Teritorijalne odbrane; na jednoj strani — pretežno frontalna dejstva, na drugoj — kombinovana frontalna i partizanska dejstva. On je podjednako vodio računa o tome kakvim snagama i sredstvima može raspolagati potencijalni agresor i kako će ih verovatno upotrebiti, i o tome kakvim snagama i sredstvima mi raspolažemo i kako njima možemo najcelishodnije dejstvovati.

U svojim strategijskim razmatranjima polazio je od realne pretpostavke — da će neprijatelj, u slučaju agresije, nastojati da proдре što dublje na našu teritoriju i da će radi toga grupisati svoje glavne snage na izabranim pravcima. S njegovim glavnim snagama hvataće se u koštac Jugoslovenska narodna armija. Ali, i ako uspe da delimično napreduje, u njegovoj pozadini i na bokovima dejstvovaće teritorijalne jedinice. U takvim uslovima agresor neće moći da postigne uspeh koji očekuje.⁵³

⁵² Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 336.

⁵³ Tito, *Isto*, str. 234.

Tito je metaforom »jež«⁵⁴ sugerisao način odbrane naše zemlje u celini, ističući da ona mora to da bude za svakog neprijatelja. Time je slikovito predstavio sopstveno viđenje strukture naših oružanih snaga i odgovarajući način njihove upotrebe u oružanoj borbi: video je da ne možemo slediti izgradnju oružanih snaga na stazi trke u naoružavanju i na način koji su izabrale blokovske sile; ali je, takođe, video i to da u socijalističkom samoupravljanju i na osnovi tradicija NOR-a možemo graditi opštenarodne oružane snage i njihovu odgovarajuću strategiju oružane borbe, a da nas u tom ne može slediti nijedan agresor. Njegov odgovor na izazove sa kojima je suočena mala zemlja, rešena da po svaku cenu brani svoju slobodu i nezavisnost, polazi od najtežeg slučaja — od mogućnosti da bude napadnuta od vojnotehnički višestruko nadmoćnije sile; ali odgovor koji je on dao nije pasivno, mehaničko reagovanje na tu nadmoćnost, već aktivno, stvaralačko traženje rešenja koje otkriva slabosti neprijateljeve vojne organizacije i načina njene strategijske upotrebe u oružanoj borbi, i osigurava trajne prednosti kombinovane strukture naših oružanih snaga i kombinovanog — frontalnog i partizanskog — načina njihovih strategijskih dejstava.

Tito se odlučno suprotstavljao nerazumevanju, pa i poricanju potrebe da jačamo svoje odbrambene sposobnosti i, takođe, pojavama omalovažavanja uloge Armije i potrebe njenog jačanja. »Nije riječ samo o jačanju Armije, već i o potrebi da se usavršavaju svi elementi naše narodne odbrane. Armija je glavni oružani dio narodne odbrane, njena okosnica. Pa ipak... ima i izvjesnih omalovažavanja uloge Armije i potrebe njenog jačanja. Ne treba ni naglašavati da to ukazuje na neshvatanje jedne od najvažnijih dužnosti socijalističke zajednice — da organizira i jača zaštitu svog nesmetanog razvitka.«⁵⁵

Preporučujući studije i kritičke analize naših ratnih iskustava i savremene prakse i iskustava oslobodilačkih i revolucionarnih ratova drugih naroda,⁵⁶ Tito je, u isto vreme, bio protiv raznih pokušaja stvaranja veštačkih dilema i nerazumevanja u bitnim pitanjima odbrane zemlje, kao što su uloga, karakter, organizacija i perspektiva razvoja naših oru-

⁵⁴ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 270.

⁵⁵ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 77.

⁵⁶ Tito, *Isto*, knjiga V, str. 136.

žanih snaga, jer njihova specifičnost i zadaci ne dozvoljavaju da egzistiraju takve pojave. »Njih treba što prije otklanjati, da ne bi utjecale na borbenu gotovost, na odnose među ljudima, na moralno-političko stanje. Nikom ne smijemo dozvoliti da pod bilo kojim izgovorom slabi snagu odbrane i bezbjednost naše zemlje.«⁵⁷

U vezi s tim Džemil Šarac je ukazao na nerazumevanje koje se ogleda u previđanju činjenice »da naše oružane snage, podjednako i JNA i Teritorijalna odbrana, izviru iz jugoslovenskog socijalističkog društva i da su njegov nerazdvojni dio«; i da se, isto tako, »organizuju i izgrađuju i na osnovama zahtjeva savremenog rata, posebno oružane borbe i najvjerovatnijeg odnosa snaga na našem ratištu.«⁵⁸ Opštu marksističku postavku, prema kojoj svaka vojna organizacija nosi pečat društvenih i političkih odnosa iz kojih je proistekla, kojom je prožeto Titovo vojno delo, on je, na primeru naše armije, konkretizovao stavom prema kojem unutrašnji život i odnosi u Armiji, posebno položaj čoveka, nužno izražavaju (iako na osoben način u specifičnim uslovima naše voine organizacije) socijalističke samoupravne društvene odnose. To se ogleda, osim delovanja organizacije SKJ i organizacije SSOJ u Armiji, u aktivnostima brojnih saveta (kadrovskih, za red i disciplinu, bezbednost i samozaštitu i dr.), vojnih kolektiva i sindikalnih organizacija, koji doprinose svestranoj izgradnji Armije i afirmaciji vojnika i starešina kao subiekata i u političkim organizacijama i u vojnoj organizaciji.⁵⁹

Titovi stavovi o značaju i ulozi Armije predstavljaju traian oslonac i putokaz u kombinovanom strukturiranju naših oružanih snaga. Rešenje koje je on dao predstavlja modernu primenu principa povratne sroge u kompoziciji oružanih snaga i načinu njihovog dejstva u opštenarodnom odbrambenom ratu. Radi se o tome da Jugoslovenska narodna armija svojom snagom i čvrstinom u borbi, odnosno vezivanjem glavnih snaga neprijatelja, stvara povoljne uslove i pretpostavke za borbena deistva jedinica Teritorijalne odbrane; i obratno — jedinice Teritorijalne odbrane vezivanjem i razvlačenjem neprijateljevih snaga olakšavaju efikasna borbe-

⁵⁷ Tito, *Isto*, str. 137.

⁵⁸ KPJ—SKJ u *izgradnji oružanih snaga* (zbirka članaka), VIZ, Beograd 1979, str. 115.

⁵⁹ *Isto*, str. 117.

na dejstva Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Upitan u jednoj prilici: »Kakvi su bili vaši principi i vaša strategija u narodnooslobodilačkom ratu?«, Tito je odgovorio: »Naša strategija je bila strategija rata u čitavoj zemlji. To je značilo: nigdje ne dati mira okupatoru...«⁶⁰ Između tog Titovog odgovora i metafore »strategija jež«, kojom je izrazio svoje strategijsko stanovište za savremene uslove, postoji nesumnjiv kontinuitet.

Interpretirajući Titovu strategijsku zamisao o odbrani u savremenim uslovima, Viktor Bubanji je pisao da je za njeno ostvarenje potrebna »široka lepeza i visok domet vojne organiziranosti i osposobljenosti«, odnosno da je »potrebna visoko kvalificirana operativna armija, ali i masovna vojna snaga koja se nalazi u cjeloj društvenoj strukturi.« Pri tome, JNA, u vojnom smislu, predstavlja: »Nezamjenljivi element općenarodne odbrane«, čiji je zadatak da »spriječi iznenađenje i bilo kakve vojne avanture i neprijateljeve planove prema našoj zemlji«, ali »nije stvorena samo za početni period rata«, već »kao udarni dio naših oružanih snaga«, »rješava najsloženije i najkrupnije vojne zadatke, na primjer: uništavanje vazdušnih i pomorskih desanata... razbijanje i zaustavljanje udarnih oklopno-mehanizovanih agresorovih snaga...« i »omogućuje stručno i smišljeno aktiviranje i angažiranje svih komponenata općenarodne odbrane i razbuktavanje svenarodnog otpora u slučaju agresije na našu zemlju«; a u društveno-političkom smislu: deo jedinstvenih oružanih snaga koji će se »sve više i adekvatnije, po svojoj organizacionoj strukturi, unutrašnjem životu i odnosima, po integrisanosti u društvene strukture približiti našoj predstavi o naoružanom narodu.«⁶¹

Teritorijalna odbrana je u vojnom smislu »najmasovniji dio naših oružanih snaga čiji je zadatak da vodi stalnu borbu protiv agresora na cjeloj teritoriji SFRJ, a u društveno-političkom smislu je na najneposredniji način kroz osnovne društvene ćelije povezana sa radnim ljudima naše zemlje« i »izražava njihovu spremnost da brane SFRJ«. Teritorijalna odbrana »pripada jedinstvenim oružanim snagama iako će se po pravilu boriti na svojoj teritoriji«, i »ne predstavlja

⁶⁰ Tito, *Isto*, knjiga IV, str. 37.

⁶¹ Viktor Bubanji, *Doktrina pobjede*, »Narodna armija«, Beograd, 1972, str. 127—131.

republičke armije, iako se formira u republikama, pokrajinama i opštinama, budući da i radne organizacije razvijaju taj dio oružanih snaga».⁶²

Titove ideje i odluke o kombinovanoj strukturi oružanih snaga — JNA i TO — u uslovima socijalističkog samoupravljanja i područjavanja odbrambenih poslova, izgrađene su na matrici teorijskog uopštavanja iskustava iz NOR-a i prožete duhom marksističke ideje o naoružanom narodu. Kao što je smelo teorijski razradio i praktično oblikovao vojnu organizaciju za oružanu borbu protiv fašističkih okupatora, pod okolnostima i u vreme kada je to mnogima izgledalo nemoguće, tako je u razdoblju posle drugog svetskog rata, kada se proces područjavanja odbrambenih zadataka i na tome zasnovan oblik vojne organizacije ukazivao tek u dalekoj perspektivi, on taj proces teorijski i praktički oživeo u sadašnjosti.

U kombinovanoj strukturi oružanih snaga izražava se ista klasno-socijalna i nacionalna suština, kao i u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, koja je proistekla iz tekovina NOR-a i vrednosti socijalističkog samoupravljanja. U tom smislu Tito je naglašavao — da su JNA i TO konkretni oblici primene Marksove ideje o naoružanom narodu na današnjem stepenu razvitka našeg socijalističkog društva i u okviru postojećih međunarodnih odnosa. Smisao ovih Titovih reči je u tome da je proces područjavanja odbrambenih zadataka otvoren, iako ne i završen, što znači da je njegovo oživotvorenje moguće danas i da se ne mora odlagati u nedogled.

U Titovoj strategijskoj projekciji, kombinovana struktura oružanih snaga — JNA i TO — pored toga što izražava klasno-socijalnu suštinu socijalističkog samoupravljanja i nacionalnu ravnopravnost, saobražena je zahtevima savremenog rata, tačnije rečeno, pruža šanse za uspešno suprotstavljanje vojnotehnički nadmoćnijem neprijatelju. Ona, s jedne strane, raspolaže udarnom snagom oličenom u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, koja je sposobna za borbu s glavnim snagama potencijalnog agresora na operativno-strategijskim pravcima njegovog nastupanja, a, s druge strane, masovnom Teritorijalnom odbranom koja omogućuje odbranu svake tačke na našoj teritoriji, uključujući i one koje bi agresor pri-

⁶² Isto, str. 135—137.

vremeno zaposeo. Figurativno rečeno, imamo mogućnosti da se branimo obema rukama — i Armijom i Teritorijalnom odbranom — dok je agresor prinuđen na to da dejstvuje jednom — operativnom armijom.

*

Tito je iz drugog svetskog rata i razdoblja posle njega, koje je obeleženo blokovskom podelom i borbom za sfere uticaja, izvukao izvesne pouke od trajne važnosti. Osnovni smisao tih pouka je u tome da svaka zemlja i svaki narod, bez obzira na svoju veličinu, može stvoriti autohton oblik vojne organizacije sa osloncem na sopstvene snage i tako doprineti obuzdavanju agresije. Reč je o tome da je nezavisnost u svesti miliona ljudi na svim kontinentima postala najveća vrednost i da u borbi za sticanje i odbranu nezavisnosti nijedan narod ne ostaje usamljen, već u srazmeri s naporima i žrtvama koje podnosi u toj borbi raste i međunarodna podrška koju uživa.

U Titovom političkom viđenju, kombinovana struktura oružanih snaga projektovana je, u prvom redu, za odbranu od spoljne opasnosti, dakako u oblicima koje je podstakao i omogućio politički sistem socijalističkog samoupravljanja sebi immanentnim kursom ka područjavanju odbrambenih poslova. Pri tome je sagledavao teškoće i protivrečnosti na tom putu, a takođe i neprijateljsku delatnost iznutra koja je, kako se ispostavilo i u našem i u tuđem iskustvu, po pravilu, tražila oslonac i podršku u mešanju spoljnih sila. U tom kontekstu istrajno je nastojao na razvijanju svestranog ideino-političkog, vaspitnog i kulturnog rada u oružanim snagama i na njihovom permanentnom učešću u društvenom i političkom životu, na način primeren socijalističkom samoupravljanju, nalazeći u tome predohranu od političkog osamostalijevanja oružanih snaga. Takav njegov stav nesumnjivo izražava uverenje da je odbrana tekovina revolucije i vrednosti socijalističkog samoupravljanja moguća, pre svega, idejnom borbom i političkom akcijom. Ali, on nije ostavljao mesta dvoumljenju da će svaki pokušaj nasilnog menjanja ustavnog uređenja, uzurpiranja samoupravljanja i narušavanja bratstva i jedinstva biti suzbijan legitimnim sredstvima prinude,

dakle i upotrebom oružanih snaga. Kombinovana struktura oružanih snaga se, i sa tog unutrašnjeg stanovišta, ispoljava ne kao čist instrument države sa zaštitnim znakom etatizma već kao instrument samoupravljanja i njegove zaštite.

Titova strategijska ideja o kombinovanoj strukturi oružanih snaga u savremenim uslovima nije teorijski i praktično izvedena mehaničkim spajanjem različitih delova, budući da time ne bi bili otklonjeni njihovi pojedinačni nedostaci, već sintetičkim postupkom koji drži otvoren horizont prema budućnosti u smislu daljeg razvoja i Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, kao oblika naoružanog naroda. Tito je, i kada je reč o problematici vojne organizacije, vodio računa o onome što jeste i što je sadržano u iskustvu, ali je istovremeno sagledavao i ono što može da bude. Drukčije rečeno, njegova su teorijska razmatranja i praktične odluke zasnovani na realnim pretpostavkama, na činjenicama, ali nisu njima okovani. Slično tome, njegovo vizionarsko zagledanje u budućnost lišeno je utopijskih preterivanja držanjem u vidokrugu delatne prakse subjektivnih snaga i kritičkim analiziranjem slabosti i grešaka u toj praksi. Osnovno u Titovoj zamisli kombinovane strukture oružanih snaga jeste otkrivanje mogućnosti evolucije partizanskih odreda u regularnu vojsku i novog uzajamnog odnosa između jednog i drugog oblika vojne organizacije, koji je pri njihovom sinhronom postojanju otvorio put primeni frontalno-partizanskog načina oružane borbe. U isto vreme, Tito je kombinovanu strukturu oružanih snaga sagledavao u sukobu s realnim ili potencijalnim protivnikom, ali ne kao matematičar bojnog polja, koji bi premeravao odnos snaga kao u algebri, već uzimajući u obzir njegov revolucionarni klasno-socijalni i nacionalnooslobodilački potencijal i odgovarajući idejni i politički ekvivalent.

Titov odnos prema marksističkom teorijskom nasleđu i u ovom domenu nije bio niti je mogao biti epigonski i dogmatski. U vremenu i okolnostima u kojima je on stvarao i razvijao naše oružane snage nijedan epigon i dogmatičar nisu postigli ni približne rezultate. Štaviše, ima primera da je revolucionarno-oslobodilački rat vođen mimo i protiv volje enigona i dogmatičara, koji su ostali u zapečku, kao što je bilo na Kubi, da se i ne govori o onima koji su, isto tako, ostali u zapečku, zasenjeni reflektorima fašističke moći tokom dru-

gog svetskog rata u Evropi. Titova recepcija marksističke pouke o praksi koja je bez teorije slepa i teorije koja je bez prakse bespredmetna odlikuje se jasnim uviđanjem dijalektičkog prožimanja teorije i prakse. On nije dopuštao da bude sputan krutošću teorijskih obrazaca i mehaničkih analogija već je vazda bio svestan da se najproduktivnija teorija može pokazati kao uvelo lišće ako se stalno ne potkrepljuje podacima, činjenicama i poukama iz iskustva.

S U M M A R Y

TITO'S CONTRIBUTION TO THE CREATION AND DEVELOPMENT OF MILITARY ORGANIZATION OF SOCIALISTIC SOCIETY

The author reviews Tito's theory and practice in the creation and development of military organization within the horizon of the Marxist concept of the armed people, pointing out its new and specific features resulting from historical circumstances.

Tito's strategic concept of combined structure of the armed forces of the people's liberation war — the People's Liberation Army and the partisan detachments — resulted from an exact estimate both of the increasing significance of the national liberation awareness and of the class-social strivings in contemporary people's wars. While the former of these factors was pushing the strategy of the »strong« ones towards their achieving the military-technical superiority and its transformation to a rigid plan, the latter was creating chances for the strategy of the »weak« ones, leading it to a complete summing up of military-technical and moral-political elements within the framework of whose exists a wide field for free initiative and action.

Tito's strategic concept of a combined structure of the armed forces in the socialistic and self-management based society — the Yugoslav People's Army and the Territorial Defence — was based on the experiences gained in the war and also stimulated by the development of international relations, particularly by the application of power politics, and by the socialization of organization of defence in our country. Such structure of the armed forces is a reflection of his consistent view that the truly defensive orientation can and must prove itself in practice, and that it is incompatible with threatening the independence of other countries and their right to make their own decisions on their internal social order and on their external policies.

Lessons for long-termed validity Tito drew both from the World War 2 and from the period that followed, which was marked by the division of the world to blocs and by their struggle for spheres of interest. The

essential meaning of these lessons consists in that each country and nation can create its own autochthonous form of military organization relying to its own forces and thus contribute to restraining the aggression.

R E S U M E

LA CONTRIBUTION DE TITO AU DEVELOPPEMENT DE L'ORGANISATION MILITAIRE DE LA SOCIETE SOCIALISTE

Dans son article, l'auteur traite de la théorie et de la pratique développés par Tito dans la création et le développement de l'organisation militaire à la lumière de l'idée marxiste d'un peuple armé mettant en relief ce que cette théorie et cette pratique apportent de nouveau et de spécifique en tant que produits des circonstances historiques sujettes au changement.

L'idée stratégique de Tito d'une structure combinée des forces armées dans la guerre de libération nationale — à savoir de l'Armée de libération nationale et des détachements de partisans — résulte de son appréciation exacte de l'intérêt croissant du facteur technique militaire mais encore plus de la montée des idéaux pénétrés de la conscience nationale et de libération et des aspirations de classes et sociales dans les guerres populaires à l'époque moderne. Si le premier facteur a permis à la stratégie des »forts« de s'assurer une suprématie technique militaire en réduisant celle-ci en un plan rigide, le second facteur a donné des chances à la stratégie des »faibles« la présentant comme étant une somme complexe d'éléments techniques militaires et politiques moraux dans le cadre desquels se dessine un vaste champ de liberté d'initiative et d'action.

L'idée stratégique de Tito de la structure combinée des forces armées de la société socialiste d'autogestion — respectivement de l'Armée populaire yougoslave et de la Défense territoriale — résultait d'une expérience faite dans la guerre mais elle a été motivé aussi par l'actuel développement des relations internationales, notamment du fait de l'existence d'une politique de force, ainsi que par la socialisation des fonctions de la défense nationale dans notre pays. Une telle structure des forces armées résulte de l'attitude conséquente de Tito d'après laquelle une orientation défensive authentique peut et doit se confirmer à l'oeuvre et est incompatible avec la menace à l'indépendance d'autres pays et à leur droit de décider librement de leur organisation interne et de leur politique extérieure.

Tito a su tirer des leçons d'intérêt durable de la seconde guerre mondiale et de l'époque qui a suivi et qui fut marquée par la division du monde en blocs et par la lutte pour des sphères d'intérêt. Le sens fondamental de ces leçons consiste à ce que chaque pays et chaque peuple sont à même de créer une forme autochtone d'organisation militaire s'appuyant sur leurs propres forces et contribuant ainsi à réprimer l'agression.

РЕЗЮМЕ

ВКЛАД ТИТО В СОЗДАНИЕ И РАЗВИТИЕ ВОЕННОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Автор рассматривает теорию и практику Тито в осуществлении и развитии военной организации в горизонте марксистской идеи о вооруженном народе, указывая при этом что в них появилось новое и специфическое под влиянием переменчивых исторических обстоятельств.

Титовская стратегическая идея о комбинированной структуре вооруженных сил в народно-освободительной войне — Народно-освободительная армия и партизанские отряды — проистекает из точного понимания как растущего значения военно-технического фактора, так и растущего идеала национально-освободительного сознания и классово-социальных стремлений в современных народных войнах. Если первый фактор толкал стратегию „сильных“ к достижению военно-технического превосходства и к ее превращению в жесткий план, второй предоставлял шансы стратегии „слабых“, внушая ей комплексное подведение итогов военно-технических и морально-политических элементов, в рамках которых имеются широкие возможности для свободной инициативы и акции.

Титовская стратегическая идея о комбинированной структуре вооруженных сил в социалистическом самоуправленческом обществе — Югославская народная армия и Территориальная оборона — опирается на опыт приобретенный в войне, но она получила поощрение и со стороны развития современных международных отношений, в частности применения политики с позиции силы, и со стороны обобществления оборонных дел у нас. Такая структура вооруженных сил является выражением его последовательной позиции, заключающийся в том, что настоящая оборонительная организация может и должна подтвердиться на деле, что она не совместима с угрозой независимости других стран и их праву самостоятельно решать о своем внутреннем строе и внешней политике.

Тито из второй мировой войны и периода после нее, характеризующегося блоковым разделением и борьбой за сферы влияния, сделал выводы, имеющие непреложное значение. Основным смысл этих выводов заключается в том, что каждая страна и каждый народ может создать самобытную форму военной организации, опираясь на собственные силы, и таким образом внести вклад в обуздание агрессии.